

Citation:

C. de Boer, Levensbericht J. Jud, in:
Jaarboek, 1952-1953, Amsterdam, pp. 321-326

HERDENKING

VAN

JACOB JUD

(12 Januari 1882—15 Juni 1952)

Jacob Jud is geboren op 12 Januari 1882, te Wängi (Thurgau); hij zou dus juist heden 71 jaar zijn geworden. Hij heeft het gymnasium bezocht in Winterthur, is in 1900 student geworden in Zürich, als leerling o.a. van Morf en Ernest Bovet, en is aan de universiteit aldaar gepromoveerd in de romaanse philologie in 1907. Hij had in die jaren gedurende één semester gestudeerd in Florence (1904), evenals in Parijs (1904/5), waar hij, behalve colleges van Bédier en van Mario Roques, ook die van zijn landgenoot Gilliéron had gevolgd, welke laatste lessen een beslissende invloed op zijn wetenschappelijke loopbaan hebben gehad. Hij was tevens gedurende enige tijd „privatlehrer” geweest in St Moritz, waar hij het Roumaunch, de vierde taal van Zwitserland, had leren beheersen en reeds taalgeographisch materiaal had verzameld. Jud heeft tot die studenten behoord, die hun studie grotendeels zelf moeten bekostigen, maar hij was gesneden uit het hout dat daar tegen kan. Gedurende zeventien jaren, vanaf 1905, is hij leraar geweest aan het gymnasium in Zürich, waar hij in alle klassen les gaf in Frans en Italiaans, tot 1922. Daarnaast was hij, in 1908, privaat-docent geworden aan de universiteit, waar hij in 1922 tot „extraordinarius ad personam” werd benoemd, en eindelijk, in 1931, tot „ordinarius”, als opvolger van Gauchat. Jud was toen dus 49 jaar, en behoorde reeds lang tot de eersten in zijn vak. In 1952 werd hij emeritus. Behalve buitenlands lid van onze Academie was hij dat ook van die van Parijs, Brussel, Florence en Helsinki, en ere-doctor van de universiteiten van Genève, Gent en Straatsburg.

Op 15 Juni 1952 is Jud gestorven aan een hartaanval, een benijdenswaardig einde van een ongemeen wel besteed leven.

Het is een opmerkelijk verschijnsel dat in de eerste helft van deze eeuw, in de romanistiek, Zwitserland vertegenwoordigd is geweest door een reeks geleerden, die dat land — afgezien zelfs nog van de „school van Genève” en van het feit dat Duitse hoogleraren als Tobler, Morf, Meyer-Lübke, Zwitsers zijn geweest — een zeer hoge plaats, wellicht de hoogste, in onze wetenschap hebben doen innemen, altans op taalkundig gebied. Van hen allen zal, meen ik, Jud het diepste spoor hebben achtergelaten. Jud toch was niet alleen een groot geleerde, hij was ook een voortreffelijk docent — „ein hinreisender Lehrer”, zegt van hem een zijner gymnasiastenteleerlingen — en een geboren organisator. Zo heeft hij niet alleen de wetenschap verrijkt met publicaties van eigen hand, maar is hij ook een grote stuwkracht geweest voor anderen: mede daardoor heeft hij, onder meer, de Romaanse sectie aan de universiteit van Zürich belangrijk weten uit te breiden en tot grote bloei te brengen.

Als Jud's hoofdwerk mag beschouwd worden de grote *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz* (A.I.S.), welke hij, in nauwe samenwerking met zijn vriend en collega Karl Jaberg, tans emeritus-hoogleraar in Bern, heeft opgebouwd en gepubliceerd, en welke de Franse taalatlas van Gilliéron en Edmond ver overtreft in opzet en bruikbaarheid. Dit enorme werk is tot stand gekomen op eigen risico van de beide genoemde geleerden en, in de aanvang, geheel als particuliere onderneming: een organisatorische en wetenschappelijke praestatie van de eerste rang. Het initiatief ertoe was, meen ik, genomen door Gauchat. Jud en Jaberg hebben zelf eenmaal — in 1925 — de volgende karakteristiek van dit werk gegeven, welke opvattingen hier voor 't eerst in toepassing werden gebracht: „... Ons schip vaart onder een dubbele vlag: „Wörter und Sachen”. In de *Atlas* van Gilliéron zijn kanttekeningen, die op voorwerpen betrekking hebben, nog kort en schaars; hier gaan de kaarten vergezeld van zeer talrijke illustraties, die zich uitstrekken

over alle onderdelen van het leven der boeren thuis en op het land. Onze *Atlas* bevat, naast vele schetsen, meer dan 2000 photographische opnamen, alle eveneens vergezeld van een commentaar en van de terminologie betreffende de bestudeerde voorwerpen . . . Zo zullen, in het te publiceren werk, taalkaarten en photographiën tezamen een soort „Sprach und Bildmuseum” vormen”. Men ziet welk een uitbreiding en verdieping aldus — en ik herhaal: hier voor het eerst — aan het begrip taalatlas werden gegeven. De Index zal niet minder dan zeven miljoen woorden en woordvormen bevatten.

De schrijvers verzuimen niet, te wijzen op de rol welke medewerkers als Rohlf, M. L. Wagner, Scheuermeier en anderen gespeeld hebben bij het tot stand komen van dit enorme werk. Op stapel gezet in 1913, werd de A.I.S. voltooid in 1940. Het wachten is nog slechts op de in 1953 te publiceren Index. Zeer terecht heeft een jongere medewerker geschreven: „Nur Männer von der Energie, Arbeitskraft und dem Charakter eines Juds und eines Jabergs konnten ein solches Werk zu Ende führen.”

Groot is Jud's persoonlijke invloed geweest ook op de tot stand koming van werken als de: *Atlas der Schweizerischen Volkskunde*, de: *Dicziunari rumantch grischun*, het: *Vocabulario della Svizzera italiana*. Zijn eerste publicaties dateren reeds van 1905: de uitgave van een oud-engadinse tekst, en twee verhandelingen over morfologische problemen; ook in zijn proefschrift behandelt hij een morfologisch probleem op het gebied van de invloed van het germaans op de romaanse talen, een studiegebied, dat bij Jud steeds in het middelpunt van zijn belangstelling is blijven staan. Maar dan gaat zijn blik zich verwijden en schenkt hij ons naast het hierboven genoemde grote werk een reeks studies, welke diep graven in de oudste geschiedenis van zijn eigen land en in die van andere landen der Romania; ik noem hier slechts zijn: *Dalla storia delle parole lombardo-ladine* (1911), zijn: *Probleme der altromanischen Wortgeographie* (1915), zijn: *Zur geschichte der romanischen Relikt-wörter in den Alpenmundarten der deutschen Schweiz* (1945), zijn: *Die Verteilung der Ortsnamen auf-engo in Oberitalien*; zijn: *Zur*

Geschichte der bündnerromanischen Kirchensprache; zijn: *Histoire de la terminologie ecclésiastique de la France et de l'Italie*. Geen deel van de Romania dat niet zijn belangstelling had. En dit alles, speciaal wat Zwitserland betreft, gebaseerd op een enorm feitenmateriaal, dat Jud reeds als student was begonnen bijeen te brengen, en dat zowel het heden als het verleden betreft, waarbij „sachkunde”, folklore, cultuurgeschiedenis, historische documentatie en taalgeographie zowel als meer speciaal taalkundige verschijnselen en feiten als fonetiek, morfologie of semantiek, volledig tot hun recht komen, zelfs in kleine studies, zoals bijvoorbeeld in dat juweeltje van onderzoek betreffende de plaatsnaam Grabs, dat ik meermalen aan studenten heb voorgelegd als een model van wat een dergelijk toponymisch onderzoek moet en kan zijn. Wat het uit taalkundig oogpunt meer speciaal Rhetische gedeelte van Zwitserland betreft, heeft Jud zijn land ook op min of meer politiek gebied een dienst bewezen, door scherp de grens aan te tonen tussen het Roumaunch en het Lombardisch, en aldus grondig af te rekenen met de Italiaanse pretentie dat dat Roumaunch een soort Italiaans dialect zou zijn, en dat deel van Zwitserland dus eigenlijk een soort terra irredenta wezen zou. Hier kwam ook aan het woord Jud's hartstochtelijke liefde voor zijn vaderland: voor deze Alemanische Zwitser waren de bewoners van Ticino, van het Bündnerland en van de Frans sprekende kantons, landgenoten in de volste zin van het woord, zonder dat verschil in taal daaraan ook maar in 't minst afbreuk deed. En geen van de hem verleende onderscheidingen — ridderordes bezat hij natuurlijk niet — heeft Jud meer voldoening geschonken dan zijn ereburgerschap van het canton des Grisons (Graubünden) en dat van de gemeente Scuol (Schuls), „die Ehrung die mich am meisten gefreut hat”, schrijft hij in een korte, zeer bescheiden autobiographie, door hem geschreven bij zijn aftreden, op verzoek van zijn collega's, juist enkele weken vóór zijn overlijden.

Organisatorisch-wetenschappelijk werk van hoog gehalte is ook de oprichting en de hoofdredactie geweest van het tijdschrift *Vox Romanica*, dat Jud in 1936 heeft opgericht tezamen met Arnald Steiger, en dat weliswaar in de eerste plaats een Zwitsers tijdschrift

wil zijn, maar dat ook steeds heeft opengestaan voor publicaties van buitenlanders, en tevens sterk nadruk legt op het oriënteren van zijn lezers over de stand van de romanistiek in 't algemeen. De *Vox Romanica* heeft in die korte reeks van jaren een hoge „standing” bereikt; moge het Jud's opvolgers gelukken het dat voorname cachet te doen behouden.

Vraagstukken van z.g.n. algemene linguïstiek hebben Jud slechts geïnteresseerd voor zover deze van directe praktische toepassing bleken te zijn: theoretiseren lag hem in het geheel niet. Evenmin zijn mij syntactische studieën van hem bekend, maar van de vorderingen op het gebied van die tak van taalkunde was hij desalniettemin uitnemend op de hoogte. Ook aan tekstkritiek heeft Jud, na zijn eerste publicaties, niet meer speciaal gedaan — althans buiten zijn colleges — evenmin als aan de geschiedenis der Romaanse oude letterkunde. En hier ligt de lijn die hem, en vele zijner landgenoten, scheidt zowel van de negentiende eeuwse philologen-romanisten, van wie Gaston Paris de grootmeester is geweest, als van die romanisten van de twintigste eeuw, welke door zijn gegaan met zich zowel met taalkunde als met middeleeuwse teksten en literatuurgeschiedenis bezig te houden. Men zou kunnen zeggen, meen ik, dat bij Jud de lijnen elkaar ontmoeten, welke beginnen bij Schuchardt en bij Gilliéron, om zich dan tezamen, als een brede lijn, in Jud voort te zetten — welke vergelijking men echter toch ook weer niet al te veel zal moeten preciseren, om geen gevaar te lopen, haar nog manker te zien worden dan elke vergelijking van nature reeds is. De taalgeographie zal dan het instrument zijn dat hij aan Gilliéron te danken heeft, en dat Jud niet weinig geperfectionneerd heeft. Wanneer men Jud echter een „taalgeograaf” zou willen noemen, zonder meer, dan zal men er zich toch duchtig rekenschap van hebben te geven, dat deze tak van wetenschap slechts één der pijlers is waarop zijn wetenschappelijk werk rust. Jud was veel meer dan dat.

Het is hier niet de plaats, in deze korte „herdenking”, nog nader in te gaan op wat de wetenschap, zijn land, zijn universiteit, zijn

leerlingen, zijn tijdgenoten, zijn vrienden, aan Jud verloren hebben. Slechts nog dit. „Ayez soin de votre santé et reposez-vous bien”. schreef hij mij in zijn laatste brief, kort na zijn bezoek in Nederland in October 1950. Maar zelf zou hij een dergelijke vriendenraad niet hebben willen en kunnen opvolgen: Jaberg herinnert er aan hoe Jud aan een vriend, die hem een zelfde soort raad gaf, antwoordde: „Sum ut sum, aut non sum”. Hij heeft volop actief willen blijven tot het einde. En zo heeft dat levenseinde hem dan ook bereikt midden in zijn wetenschappelijk werk, op zeventigjarige leeftijd. De boog was te strak gespannen gebleven.

„Das Leben Juds war ein beständiger Kampf mit der Zeit und der Arbeit”, heeft men geschreven. Maar wat kon deze stoere werker, deze ernstige geleerde, ook wanneer het werk hem soms bijna te zwaar werd, blij zijn met de blijden en jong met de jongeren!

En nu is hij van ons heen gegaan. Onder ons, ouderen, laat hij ook als mens een grote leegte achter. Aan de jongeren laat hij een baanbrekend oeuvre na, waarop zij zullen kunnen voortbouwen. En zo zullen zijn naam en zijn werk onder zijn vakgenoten nog lang blijven voortleven.

C. DE BOER.

